

*Невмержицький В. М., кандидат психологічних наук,
доцент, професор кафедри психології та педагогіки
Гуманітарного інституту НУОУ (м. Київ)*

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ПСИХОЛОГІВ КРАЇН ЄВРОПИ

В статті дається характеристика актуальних аспектів діяльності психологічної служби збройних сил (бундесверу) Федеративної Республіки Німеччини та військових психологів деяких європейських країн. Розглядаються особливості діяльності психологів і допоміжного персоналу згідно визначених напрямків.

Ключові слова: психологічна служба бундесверу, психологія персоналу, військова психологія, авіаційна психологія, морська психологія, організаційна психологія, клінічна психологія, психологічна ергономіка, забезпечення якості здійснення військово-психологічних досліджень, психологія в сфері навчання, допоміжний персонал, комплектування психологічної служби.

В статье дается характеристика психологической службы вооруженных сил (бундесвера) Федеративной Республики Германии и деятельности военных психологов некоторых европейских стран. Рассматриваются особенности деятельности психологов и вспомогательного персонала согласно определенных направлений.

Ключевые слова: психологическая служба бундесвера, психология персонала, авиационная психология, морская психология, организационная психология, клиническая психология, психологическая эргономика, обеспечение качества осуществления военно-психологических исследований, психология в сфере обучения, вспомогательный персонал, комплектование психологической службы.

In the article the characteristics of psychological services of the armed forces (Bundeswehr), the Federal Republic of Germany and the activities of military psychologists in some European countries. The features of psychologists and support staff according to specific directions.

Keywords: psychological service Bundeswehr personnel psychology, aviation psychology, marine psychology, organizational psychology, clinical psychology, psychological ergonomics, quality assurance of the military-psychological research, psychology in education, support personnel, acquisition of psychological services.

Підтримання Збройних Сил України у готовності до виконання визначених для них завдань настійно вимагає невпинного вдосконалення військово-професійної підготовки особового складу, формування у нього високої психологічної стійкості та готовності до захисту держави, її суверенітету і територіальної цілісності.

У цій сфері досить важлива роль належить і військовому психологові. Зараз вже ні в кого не викликає сумніву той факт, що підвищенню ефективності всебічної підготовки особового складу, згуртуванню підрозділів може сприяти врахування особливостей діяльності та досвіду органів психологічної роботи в закордонних державах (зокрема, Європи), грамотне використання їхнього бачення та психолого-педагогічної інформації, що знаходиться в компетенції фахівця військової психології.

Тою метою статті є висвітлення актуальних аспектів діяльності психологічної служби збройних сил (бундесверу) Федеративної Республіки Німеччини та військових психологів деяких європейських країн в умовах сучасності, а головним завданням – теоретичний розгляд цієї діяльності згідно визначених напрямків.

Психологічна служба бундесверу має основні завдання:

- здійснювати відбір персоналу для бундесверу;
- підтримувати і формувати, за допомогою психологічних заходів, бойову готовність і стійкість військ;
- готувати і консультувати, згідно відповідних галузей психології, військовослужбовців та цивільний персонал [1, 2, 4, 6].

Для цього, для виконання завдань, що виконують збройні сили ФРН, фахівці психологічної служби бундесверу використовують знання, методи і досягнення наукової психології.

Взагалі, психологічна служба бундесверу налічує 200 військових психологів та 250 осіб допоміжного персоналу. Бундесвер є другим за величиною роботодавцем, для психологів, у Федеративній Республіці Німеччини. За допомогою співробітництва та обміну на високому професійному рівні, психологічна служба бундесверу підтримує міжнародні зв'язки з колегами з дружніх та союзних збройних сил.

Психологічна служба підтримує бойову готовність бундесверу за допомогою своєї діяльності, яка має наступні напрямки:

- психологія персоналу;
- військова психологія;

Питання психології

- авіаційна психологія;
- морська психологія;
- організаційна психологія;
- клінічна психологія;
- психологічна ергономіка;
- забезпечення якості здійснення військово-психологічних досліджень;
- психологія навчання.

Для виконання своїх завдань, в різних сферах діяльності, психологічна служба бундесверу представлена у всіх структурних елементах збройних сил ФРН.

Розглянемо більш детально завдання і діяльність психологічної служби бундесверу та аспекти діяльності військових психологів деяких країн Європи.

Психологія персоналу (розвиток персоналу)

Найбільше психологи бундесверу працюють в руслі традиційних галузей психології персоналу. Це робить істотний внесок в психологію персоналу як у військовій так і в цивільній сфері. Дослідження і визначення придатності сприяють тому, щоб військовослужбовці, за своїми індивідуально-психологічними якостями, належним чином відповідать девізу: "Відповідна особа у відповідний час на відповідному місці".

Психологічна служба бундесверу ще з кінця 80-х років ХХ століття використовує для цього комп'ютеризовані варіанти тестів - на той час одними з перших у світовій практиці. Підсумкова оцінка, яку отримує досліджуваній згідно цих тестів, перебуває в межах від 1 (найкращий результат) до 7 (найгірший результат). Крім цього, на основі отриманих даних, будується особистий профіль кожного майбутнього військовика і надаються рекомендації щодо обрання військової спеціальності та найбільш раціонального шляху побудови службової кар'єри. З кінця 90-х років минулого століття почали використовуватися адаптовані тести для визначення рівня інтелекту - також, одними з перших психологічних установ держав Європи. Спектр завдань, пов'язаних з психологією персоналу визначається шляхом дослідження особливих питань функціонування збройних сил а також поведінки військовиків (в інтересах військового управління).

Напрацювання психології персоналу використовуються в роботі окружних військових установ комплектування, центрів набору молодого поповнення і центрів

тестування кандидатів на офіцерське звання [6].

Окружні військові установи комплектування. В цілому 52 військові окружні установи комплектування і 6 центрів визначення придатності здійснюють психологічні дослідження з метою визначення придатності військовозобов'язаних а також осіб, що добровольно бажають проходити службу за контрактом. На основі отриманих даних комп'ютеризованого тестування і результатів подальших психодіагностичних дій, психологи окружних військових установ комплектування здійснюють діагностичні бесіди з військовозобов'язаними.

Мета цього полягає в тому, щоб військовозобов'язані, за своїми індивідуальним здібностям і знаннями, належним чином відповідали вимогам військово-професійної діяльності.

Центри тестування кандидатів на офіцерське звання. Всі кандидати, які бажають стати офіцерами бундесверу, проходять всебічне обстеження для визначення придатності до цього у місті Кельн. Як доповнення до комп'ютерного тестування використовуються різноманітні процедури асесмент-центру (такі, як моделювання ситуацій, доповіді та інтерв'ю). В межах діагностичних процедур фахівці по добору, крім загальних для майбутнього офіцера, використовують спеціалізовані процедури, призначені для визначення придатності до навчання у тих або інших ВНЗ бундесверу.

Щорічно, у середньому, здійснюється обстеження понад 230000 військовозобов'язаних та кандидатів на службу за контрактом у військових окружних установах комплектування, понад 23000 кандидатів на службу за контрактом у центрах набору молодого поповнення і близько 6000 осіб в центрах тестування кандидатів на офіцерське звання.

При одночасному зростанні комплексності діагностування ця чисельність проведених досліджень свідчить про високу ефективність використання психології персоналу.

Центри набору молодого поповнення. Молоді жінки (у 2006 році, серед кандидатів 26% складала особи жіночої статі) і чоловіки, які хочуть обрати кар'єру унтер-офіцерів або членів екіпажів (розрахунків), проходять тестування для визначення придатності в одному з п'яти центрів для набору молодого поповнення (Берлін,

Дюссельдорф, Ганновер, Мюнхен і Вільгельмсхафен). На основі різноманітних діагностичних засобів (комп'ютеризовані варіанти тестів, біографічні анкети, спостереження за поведінкою тощо) психологи та також офіцери по добору приймають рішення про придатність кандидатів і визначають сфери військової діяльності, яким найбільше відповідають отримані показники цих кандидатів. Крім цього, психологи спільно з офіцерами по добору, в межах завдань розвитку персоналу, здійснюють прогнозування кар'єри військовослужбовців (наприклад, особистісний розвиток у перебігу службового шляху офіцера).

Військова психологія (психологія у збройних силах)

Військова психологія виконує завдання орієнтовані на вирішення питань управлінської та організаційної діяльності військового керівника, здійснення психологічної експертизи діяльності. Ця експертиза спрямована на підвищення ефективності виконання завдань і збереження (підвищення) стійкості військовослужбовців під час бойового застосування та у мирний час.

Завданнями військової психології є:

- консультування з питань управління;
- супровід, підготовка до та після перебування у закордонних місіях,
- підтримка під час отримання військової освіти;
- заняття і тренування за психологічними тематикою;
- індивідуальні консультації з військовослужбовцями та цивільним персоналом, що мають проблеми у особистісній або службовій сферах;
- психологічні кризові втручання після винятково важких (потенційно травматичних) подій;
- визначення придатності до служби у силах спеціального призначення;
- співпраця з медичною службою, військовими капеланами і соціальною службою бундесверу а також організаціями по підтримці сім'ї.

Всі організаційні структури збройних сил (сухопутні війська, повітряні сили, військово-морські сили, медична служба) зацікавлені у виконанні цих завдань і створенні відповідної організаційної структури психологічної роботи. Зокрема, це викликано зростанням обсягу роботи для спіробітників психологічної служби у зв'язку з необхідністю відповідної

психологічної підтримки підрозділів бундесверу під час закордонних місій. Тому, військові психологи проходять інтенсивну фахову і військову підготовку до діяльності у вищезазначених умовах. Взагалі, у період з 1993 по 2009 рік 70 військових психологів прийняли участь у діяльності 120 військових контингентів за кордоном (терміном від 2 до 6 місяців). Це місії у Афганістані, Боснії та Герцеговині, Італії, Конго, Косово, Кувейт, Сомалі тощо [1, 2, 3].

За думкою фахівців бундесверу, рівень психічних навантажень, що зазнають військовослужбовці німецького контингенту у Північному Афганістані, є нижчими від навантажень, яких зазнають американські військовики у Іраці. За думкою американських фахівців, одним з шляхів подолання наслідків цих навантажень (таких, як посттравматичний стресовий розлад) є вживання антидепресантів і психотропних засобів. Психологічними факторами стресу, німецькі фахівці визнають довготривале перебування у таборі миротворців, ненормований робочий день та неможливість усамітнення. Велику роль відіграє віддаленість від сім'ї та друзів. В межах загальної концепції підтримки німецьких військовослужбовців, що зазнали впливу психічних навантажень, в бундесвері розгорнуто "психосоціальну мережу" (в склад якої залучені медична служба, психологічна служба, соціальна служба та військові капелани). Це дозволяє таким військовослужбовцям отримувати компетентну психологічну підтримку. Тих військовиків, яким ця підтримка не допомагає, для подолання наслідків навантажень повертають на батьківщину (щорічно їх чисельність сягає близько 200 осіб). В Афганістані, поруч з лікарями та психологами працюють спеціально навчені військовослужбовці, так звані "Peers". Призначенням яких є надання, разом з психологами, первинної психологічної допомоги. Крім цього те, що "Peers" несуть службу поруч з іншими військовиками, сприяє знаходженню взаємопорозуміння з особами, які мають проблеми психологічного характеру. Також, важливого значення набуває те, що своєчасно надана первинна психологічна підтримка (наприклад, під час патрулювання) дозволяє мінімізувати вплив несприятливих факторів на психіку (що може мати прояв у вигляді психічної травми). Але, звичайно робота однієї тисячі підготовлених в бундесвері "Peers" не може

повноцінно замінити діяльності військових психологів.

Повертаючись до аналізу дій підрозділів американської армії в Іраці, німецькі психологиконстатують велике зростання споживання наркотичних речовин, що сприяє зростанню кількості самогубств серед американських вояків (за офіційними даними, у 2008 році -115 осіб). Випадки самогубств у німецькому контингенті в Афганістані заперечуються [1].

Розглядаючи стан справ з діяльністю військових психологів у арміях деяких держав Європи можна зазначити, що з 2007 року в збройних силах Австрійської республіки в кожній з чотирьох механізованих бригад введено посаду психолога. В інших європейських арміях посада психолога є у військових частинах рівня бригади або дивізії. Наприклад, в збройних силах Хорватії посада психолога, крім цього, передбачена навіть на рівні батальйону. В бундесвері з 2005 року, на рівні бригади, такі посади введені для того, щоб психолог не перебував “далеко” і був більш доступним для особового складу. Роль психолога вбачається у психологічній підтримці військ. В першу чергу, це надання рекомендацій командуванню стосовно психологічних аспектів діяльності частин в мирний та воєнний час. Також, визначається те, що психолог в частині виступає в ролі радника і викладача. В якості радника психолог періодично вивчає психологічний клімат у підрозділах, проводить опитування з метою підтримання зворотнього зв'язку особового складу з командуванням. Результати цього психолог впроваджує шляхом надання рекомендацій та порад керівництву частин та підрозділів. В якості викладача він проводить заходи психологічної підготовки і реінтеграції після повернення військовиків на батьківщину, координує діяльність зазначених вище “Peers”. Крім цього, в якості радника, психолог здійснює заходи кризового психологічного втручання, заходи стрес-менеджменту стосовно синдрому “вигорання”, проявів мобінгу та конфліктності [2].

Авіаційна психологія (психологія в сфері льотної праці)

Сутність завдань авіаційних психологів, які вони виконують в Інституті авіаційної медицини військово-повітряних сил в містах Бюкенбург, Фюрстенфельдбрук, Кенігсбрюк і Манхінг, полягає у визначенні придатності

льотного складу і фахівців управління повітряним рухом

Крім цього, авіаційні психологи займаються підготовкою льотного складу до та після бойового застосування за психологічною тематикою, приймають участь у дослідженнях авіаційних катастроф і заходах психологічних кризових втручання. Іншими важливими завданнями для цих фахівців є клінічна авіаційна психологія, ергономіка, психодіагностика, поведінкові тренінги і психотерапевтичні заходи.

Для відбору вищезазначеного персоналу крім звичайних діагностичних процедур використовуються також інноваційні дослідження. Наприклад, авіаційні тренажери дозволяють відтворювати близькі до реальних умов польоту та поєднувати їх роботу з сучасними психологічними методами дослідженнями працездатності [6].

Морська психологія (психологічні дослідження та їх практичне використання в інтересах військово-морських сил)

Головним завданням військових психологів, які працюють в Інституті військово-морських сил(м. Кіль) є дослідження психологічних чинників професійної діяльності військових моряків в умовах корабельної служби (служби на підводних човнах). До цього відносяться підбір і навчання відповідного персоналу, психологічна діагностика і підтримка особового складу корабельних частин. Наукові методи та підходи, що використовуються у морській психології (зокрема, запозичені з ергономіки, психології праці, психології персоналу, клінічної і медичної психології) адаптовані до використання з фахівцями військово-морських сил. При цьому мова йде про безперервний процес надання військово-морським силам науково-обґрунтованих матеріалів та рекомендацій з морської психології. В межах цих завдань фахівці морської психології щорічно публікують різноманітні наукові звіти, виконують близько 3000 спеціальних психологічних досліджень і здійснюють психологічне забезпечення військово-морських сил в різноманітних умовах діяльності (зокрема, за кордоном).

Організаційна психологія (вивчення внутрішнього стану війська)

Організаційна психологія займається проблемами визначення соціальної ситуації у збройних силах. Найбільш важливими підґрунтями для цього є репрезентативні

Питання психології

опитування командного складу збройних сил, військовослужбовців строкової служби та служби за контрактом, опитування військовослужбовців, що служать у війську тривалий час та військовослужбовців, що повернулися після бойового застосування (закордонних місій). Результати цих опитувань регулярно доповідаються керівництву міністерства оборони ФРН, при цьому надаються пропозиції по вирішенню цих проблем, пропонуються психологічні поради і рекомендації з організації та розвитку управління. Більш того, організаційна психологія надає різноманітні матеріали з питань розробки інструментарію для опитувань військовослужбовців, питань здійснення менеджменту конфліктів, посередництва і коучінгу для військовослужбовців бундесверу.

Клінічна психологія (діагностика і лікування)

Клінічна психологія займається амбулаторним (стаціонарним) діагностуванням і лікуванням військовослужбовців з психічними і психосоматичними проблемами у лікарнях бундесверу (Берлін, Гамбург, Кобленц, Ульм, Вестерстедте). Особлива увага звертається на діагностування і подолання психотравми і пов'язаних з нею захворювань (як таких, що виникли у зв'язку з бойовим застосуванням). Клінічні психологи та психологи, що займаються

психологією катастроф здійснюють також психологічні кризові втручання. Ці психологи, як правило є кваліфікованими психотерапевтами. В окремих випадках, підготовка в якості психотерапевтів здійснюється за фінансової підтримки міністерства оборони ФРН.

Свідчить про те, що бундесвер недостатньо підготовлений для надання допомоги військовослужбовцям з симптомами посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Так, із 42 посад психіатрів, вільними залишаються 18.

В якості ПТСР визнається подія або психічне переживання, пов'язані з втратою контролю. Це наприклад, участь у бойових діях, звалтування, тортури, випадки перенесення насильства у дитинстві, аварії, важкі хвороби, випадки смерті близьких та рідних. Симптомами ПТСР визнаються нав'язливі спогади, нічні кошмари, байдужість до інших людей, неспокій, труднощі у концентрації уваги, порушення сну, депресія, повторне переживання травматичної ситуації, думки про самогубство. У той же самий час кількість таких осіб стрімко збільшується (за 2007 рік - 149 військовиків, за 2008 рік - 245, за 2009 рік - 466) [3, 7].

В таблиці 1 наведена загальна чисельність випадків ПТСР у бундесвері з 1996 по 2010 роки (офіційні дані) [8].

Таблиця 1

Загальна чисельність випадків ПТСР у бундесвері з 1996 по 2010 роки (станом на липень 2010 р.)

Роки	Закордонна місія				Разом
	KFOR	EUFOR	ISAF	Інші	
2010	19	6	279	12	316
2009	42	6	418		466
2008	19	0	226		245
2007	12	7	130		149
2006	24	4	55		83
2005	38	8	75		121
2004	12	4	84		100
1996 - 2003	213	105	30		348
Разом	379	140	1297	12	1828

Для допомоги особам, що зазнали дії ПТСР та здійснення психосоціальної підтримки їх сімей залучається союз резервістів бундесверу. Для цього створено робочу групу від керівництва союзу на чолі з бувшим військовим психологом, полковником резерву Н. Schuh [7]. За його даними, станом на вересень 2010 року, серед учасників німецького контингенту в Афганістані виявлено 397 військовиків з

ПТСР із загальної чисельності 483 постраждалих осіб у бундесвері. Різниця у 86 чоловік складається з 28 осіб, що проходили службу у колишній Югославії та 58 військовослужбовців з інших підрозділів. Це відбувається на тлі недостатньої чисельності психологів на штатних посадах. При цьому зазначається, що лікування ПТСР є доволі тривалим (в середньому від 10 до 60 днів, 50 відсотків

постраждалих потребують госпіталізації). Для успішного подолання ПТСР пропонується використовувати досвід фахівців збройних сил США. Зокрема, в американській армії вважають, що кожний п'ятий військовослужбовець, який проходив службу в Іраці або Афганістані зазнав впливу ПТСР. В збройних силах Великої Британії чисельність таких осіб визначається у 6 відсотків від загальної чисельності контингенту [5].

Психологічна ергономіка (оптимальна ефективність системи)

У психологічній ергономіці працюють психологи, що займаються питаннями планування, розвитку і випробування техніки в оборонній сфері та обробки даних цих проектів. Вони мають за мету організацію найкращої взаємодії між людиною, технікою та оточуючим середовищем; досягнення оптимальної ефективності діяльності системи, що функціонуватиме без надмірного навантаження або недовантаження військовослужбовців.

Забезпечення якості здійснення військово-психологічних досліджень (поточний менеджмент якості)

Психологи, що займаються проблемами якості військово-психологічних досліджень, мають метою своєї діяльності забезпечення використання співробітниками психологічної служби бундесверу психологічних методик, які відповідають кваліфікаційному стандарту і дозволяють якісно вивчати психологічні показники військовослужбовців. Це досягається шляхом постійної оптимізації методів, робочих засобів, засобів організації та оцінювання шляхом постійного аналізу якості та обміну інформацією між психологами.

Психологія в сфері навчання (підвищення кваліфікації)

У сфері навчання і підвищення кваліфікації військові психологи здійснюють свою діяльність в якості викладачів та ведучих тренінгів (тренерів).

До найважливіших напрямів підготовки відносять:

- соціальна взаємодія, спілкування і навички ведення бесіди;
- соціальна і міжкультурна компетенції;
- стрес и управління стрессом;
- управління людьми в умовах стресу;
- робота в умовах особливих навантажень і поведінка в екстремальних ситуаціях;

- співпраця з журналістами і представниками засобів масової інформації.

Розглянемо більш детально питання комплектування психологічної служби бундесверу кваліфікованими кадрами. Зокрема, існують різноманітні можливості для працевлаштування для дипломованих психологів та для допоміжного психологічного персоналу (психологічно-технічних асистентів).

Довгострокові перспективи працевлаштування.

Можливість працевлаштування в якості психолога у психологічну службу бундесверу надається особам, що отримали психологічну освіту в університеті або вищу освіту, що визнається законодавством ФРН, як рівноцінна університетській психологічній освіті. Перші шість місяців роботи вважаються випробувальним терміном. Після успішного закінчення цього терміну військовий психолог вступає в постійні трудові відносини і повинен працювати ще, щонайменше, два з половиною роки. Стартовим в його службовій кар'єрі є звання державного радника. Основні вимоги, які висуваються до військового психолога, містять такі, як: компетентність в галузі професійної та організаційної психології (зокрема, в дидактиці, методиці ведення спілкування, техніках консультування та кризового втручання) та ще ряд додаткових вимог. Серед цих вимог є такі, як стійкість до стресу та фрустрації, знання англійської мови, фізичне здоров'я, гнучкість, знання комп'ютерної техніки, схильність до творчості та лідерські якості. У клінічних психологів здійснюється практична перевірка професійного рівня. Всі військові психологи повинні підтвердити свою готовність до професійної діяльності по всій території ФРН або у закордонних місцях (в статусі військовослужбовця).

Короткострокові можливості працевлаштування.

Можливості короткострокового працевлаштування до психологічної служби бундесверу полягають у тимчасовому заміщенні посади психолога, у формі проходження практики або під час проходження військової служби.

Тимчасове заміщення посади психолога. Дипломовані психологі мають можливість тимчасового працевлаштування у психологічній службі бундесверу. Ці фахівці забезпечують виконання професійних обов'язків за умови тривалої відсутності штатних психологів.

Стажування. Студенти-психологи університетів, після закінчення бакалаврату мають можливість пройти стажування у психологічній службі бундесверу терміном щонайменше шість тижнів. Ті студенти, що не є бакалаврами, допускаються до стажування за умови закінчення чотирьох повних семестрів навчання. Це все дозволяє фахівцям отримати перше професійне уявлення про бундесвер, використати час стажування для розробки дипломної роботи або в інтересах майбутньої кар'єри у війську.

Військова служба. Для дипломованих психологів, які ще не пройшли військову службу, пропонується це зробити у психологічній службі бундесверу і, таким чином, отримати перший професійний досвід [6, 8].

Місця роботи. Психологічна служба бундесверу налічує близько 450 посад. Цю кількість визначено згідно потреб загальнодержавної системи оборони та організаційної структури збройних сил ФРН.

Допоміжний персонал. Діяльність військових психологів супроводжує допоміжний персонал. Навчання цього персоналу організовується і здійснюється міністерством оборони ФРН згідно стандартів спілки професійних психологів Німеччини. Власне курс підготовки триває два з половиною роки, відповідно за рівнем кваліфікації, і здійснюється в три етапи. В процесі підготовки надаються знання не тільки стосовно основ психології та

психодіагностики, але і технік проведення опитувань та інтерв'ю. Основну частину підготовки у середніх навчальних закладах міністерства оборони ФРН, де готують допоміжний персонал, займає практичне навчання. Це сприяє засвоєнню навичок професійного застосування методів проведення психологічних досліджень. Переважна більшість допоміжного персоналу працює в якості керівника проведення тестування у військових окружних установах комплектування. Виконання цієї функції накладає на персонал велику відповідальність тому, що навіть при відсутності психолога при тестуванні, він повинен забезпечити здійснення дослідження на професійному рівні. В цілому, існує можливість проходження сертифікації в Німецькій психологічній академії спілки професійних психологів Німеччини в якості "психологічно-технічного асистента".

Таким чином, однією з умов успішного виконання психологом своїх функціональних обов'язків у Збройних Силах є знання і реалізація у діяльності теоретичних та прикладних проблем військової психології. Успішності діяльності сприятиме, зокрема, вивчення і розуміння змісту теоретичних та прикладних розробок і передумов методологічної бази й інших елементів закордонного досвіду використання психології у військово-професійній діяльності.

Література

1. (Feature) Truppenpsychologie im Einsatz - Bundeswehr verstärkt psychologische Betreuung der Soldaten in Afghanistan: [Електронний ресурс] / Friedrich Kuhn. // Ad hoc news. – 2009. - 17 Februar. - Режим доступу: <http://www.ad-hoc-news.de/Politik-News/de/17814493/>
2. Der Truppenpsychologe in der Brigade - Berater und Betreuer: [Електронний ресурс] / Christian Langer // Truppendienst. – 2008. - №1. - Режим доступу: <http://www.bmlv.gv.at/truppendienst/ausgaben/ausgabe.php?folge=301>.
3. Doppelt so viele PTBS-Erkrankungen: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2010/32652899_kw50_sp_wehrbeauftragter/.
4. Ein Psychologe für tausende Soldaten: [Електронний ресурс] / S.K. // Tagesspiegel. – 2006. - 4 December. - Режим доступу: <http://www.tagesspiegel.de/politik/art771,1944853>
5. Heimkehr mit dem Trauma (aktualisiert 09.11.10): [Електронний ресурс] / Markus Decker. - Режим доступу: <http://www.mz-web.de/servlet/ContentServer?pagename=ksta/page&atype=ksArtikel&aid=1289206270323&calledPageId=987490165154>
6. Psychologischer Dienst der Bundeswehr. – Bonn: Bundesministerium der Verteidigung, 2009. – 19 s.
7. Verband setzt AG "PTBS und Familienbetreuung" ein: [Електронний ресурс] / Eva Jakubowski. - Режим доступу: <http://www.reservistenverband.de/php/evewa2.php?d=1290531177&d=1263915779&menu=0240999915&newsid=3848&g2=1>
8. Immer mehr Soldaten leiden an psychischen Störungen (Update 18.07.2010): [Електронний ресурс] / Frank Eggen. - Режим доступу: <http://www.angriff-auf-die-seele.de/ptbs/informationen/aktuelles/288-immer-mehr-soldaten-leiden-an-psychischen-stoerungen.html>